

GRUDA

Štev. 12

1927

Leto IV

Vsebina zvezka 12

Našim čitateljem. — Tone Gaspari: Invalid Klemen. — Manca Komanova: Na Gorenjskem je lušno. — Rusija je potrebna nam — ne mi Rusiji. — Janže: Povodom praznovanja 1. decembra. — Janže: O zadružni državi. — Dr. Fran Spiller - Muys: Turistika in planšarstvo. — Organizacijski vestnik.

Celoletna naročnina »Grudec« je Din 30.—. Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane »Grudac« Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izišle številke.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Škofja ulica št. 8, pritličje.
Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje in odgovarja: Stanko Tomšič.

Vse naročnike »Grudec« vljudno prosimo, da čimprej poravnajo zaostalo naročnino in s tem omogočijo redno izhajanje lista. S pridobivanjem novih naročnikov sami izboljšate list!

Uprava.

TISKARNA MAKSO HROVATIN

LJUBLJANA, WOLFOVA ULICA 12

priporoča vsa v tiskarsko stroko spadajoča dela kakor: časopise, knjige, račune, lepake, cenike, vizitke, kuverte ter sploh vsa merkantilna in akcidenčna dela po najnižji ceni in točni izvršitvi

Našim čitateljem.

Z današnjo številko zaključujemo 4. letnik „Grude“. Zato ne bo odveč, če se pri tej priliki ozremo malo nazaj in si odkrito povemo misli, ki nas navdajajo ob prehodu v novo leto.

Ko je izšla leta 1924. prva številka „Grude“, je v svojem uvodniku „Na pot“ jasno povedala: „Biti hoče kmetški list, ki bo zabaval, učil in vodil naše kmetško ljudstvo po poti napredka in gospodarskega ter kulturnega razmaha. „Gruda“ hoče biti glasnica in spremljevalka novih, lepših dni. Z živo besedo hoče vzdramiti v našem kmetu vse njegove dobre sile ter jim pripomoči do veljave“.

V koliko je „Gruda“ to svojo napoved v težkih razmerah, v katerih je živeła, do danes izpolnila, presodite lahko sami, zlasti tisti, ki ste jo čitali vsa štiri leta. Uredništvo samo priznava, da bi bil list lahko v marsičem mnogo, mnogo boljši, če bi bil deležen vsestranske podpore onih, katerim je v prvi vrsti namenjen. Toda poziv, ki ga je poslala „Gruda“ v istem uvodniku našemu kmetškemu narodu: „Slovenski kmet, zlasti ti, naš fant, naše zalo deklet, našega zdravja najlepši cvet, sprejmi „Grudo“ pod svojo streho s tisto ljubeznijo, s katero sprejemaš na jesen žitnega polja zlato darove! Kajti doslej je „Gruda“ prvi in edini list, izključno tebi namenjen in samo tebi posvečen. — Koder slovenska žuljava roka goji in brani slovensko grudo, kjer zveni naša slovenska beseda in v ljubezni do rodne grude utriplje pošteno slovensko srce, povsod mora biti naša „Gruda“ doma“. — Ta poziv je našel le pre malo razumevanja.

Postedica je bila, da se je list mesto zboljšal, v marsičem poslabšal. „Gruda“ se je morala skozi ves čas svojega obstoja, posebno pa v zadnjem letu, boriti s težkim materijelnim stanjem, ki ji je vsak trenutek grozilo s

končnim poginom. Da omejimo primanjkljaj, smo bili primorani zmanjšati nekoliko njen obseg; radi pomanjkanja sredstev je občutno trpela vsebina, ker se je moralo uredništvo odpovedati vsakemu načrtu, ki bi povzročil izredne izdatke; radi pomanjkanja sredstev je mnogokrat zagledala posamezna številka luč sveta s precejšnjo zamudo. Vse to je brezdvomno listu zelo škodovalo.

Da napravimo vsem tem nedostatkom konec, smo sklenili:

1. Predvsem poduzamemo energično akcijo za razširjenje kroga naših naročnikov. Zato se obračamo tem potom na vse naše dosedanje naročnike, čitatelje in prijatelje z najboljjudnejšo prošnjo, da naberejo o božičnih in novoletnih praznikih med svojimi znanci in prijatelji čimveč novih naročnikov. Njihove naslove naj nam pošljejo najpozneje do 15. januarja 1928. Dolžnost vsakega našega naročnika je, da nam o priliki te akcije pridobi vsaj enega novega naročnika. Kdor bo pridobil 10 novih naročnikov, bo prejemal „Grudo“ v letu 1928 zastoj. Imena najmarljivejših nabiralcev novih naročnikov bomo priobčili v prihodnjem letniku „Grude“. Onemu, ki se bo še prav posebno marljivega izkazal, bomo v nagrado prinesli v „Grudi“ tudi njegovo sliko.

2. Svoje cenjene bralce vprašamo:

- a) Kaj vam v „Grudi“ ugaja?
- b) Kaj vam v „Grudi“ ne ugaja?
- c) Česa v „Grudi“ najbolj pogrešate in česa si najbolj želite?
- č) Kaj in koliko ste pripravljene storiti za „Grudo“ (z razširjanjem, nabiranjem novih naročnikov, gmotno ali drugačno pomočjo, oglasi itd.)?

Tudi te odgovore, ki naj bodo odkritosrčni, brez vsakega olepševanja, pa tudi jasni in kratki, pošljite uredništvu v Ljubljano, Škofja ulica 8., do 15. januarja 1928. Najboljše odgovore bomo priobčili v „Grudi“, vse uvaževanja vredne nasvete pa bomo skušati upoštevati pri urejevanju prihodnjega letnika.

Z željo, da bi ta naš predlog dal vsem, ki so nas voljni podpirati, novega poguma za delo v korist in napredek našega kmeškega naroda, želi vsem svojim prijateljem prav vesele božične praznike

„Gruda“.

(Dalje.)

12.

V najlepšem delu Gabrovice sta zaznamenovala gozdar in Klemen Jernejeva drevesa. Sam zdrav, raven les! Da bo Jernej lahko tesal.

Potem sta se ločila.

Gozdarja je pogoltnila kostanjasta poseka, polna dračja, da je dolgo še pokalo in odmevalo za Klemenom; kakor bi še poleg njega hodil gozdar ter mu prišepetaval: — — prava ženska roka je tolažba in razvedrilo...

Tako je zvonilo v Klemenu, kakor bi peli ženitovanjski zvonovi.

Po gozdni stezi je zavil na jasnino. Poznal je dobro ta del Gabrovice, zato je šel kar preko mahu in trav, da bi prej prešel Dragarjeve hlače in dosegel cesto, kjer ga čaka Cvenk. Šumel je komaj slišno po mahu. Na desno, dobrih dvajset korakov od njega se je Gabrovica končavala; od tam dalje se je vrstilo leščevje, trnje in niže vrbinje, pod katerim se je izkapljeval blaten, okroglast studenec v stopnjevito mahovje in bilje.

Preden se je Klemen okrenil čez Dragarjeve hlače, se je ozrl preko padajččega temena Gabrovice tja na nasprotni rob Vražjega vrtea, kjer je stal v slutnji križ. Pod tem križem je obljubil Njemu dobro življenje, če ozdravi.

Videl je, da se je leščevje zganilo.

Polahko, kakor bi lovil zasačeno žival, je Klemen odprežal proti meji. Razmaknil je sunkoma šibje in nenadoma stal pred Cvenkom, klečečim na napol zarastli stezi. Cvenk se je sunil kvišku ter spustil iz pesti dolgo, upognjeno leskovo šibo, da je zažvižgalo mimo Klemenove glave.

Klemen je vse hitro vedel, pa je vseeno vprašal: »Kaj si hotel, Cvenk?«

Brez zadrege je odgovoril: »Odrezati šibo!«

»Lažeš! — Sredi šibe visi zanka.«

Cvenk je pogledal v zanko ter se molče zamaknil v tla.

»Če bi te gozdar zdajle dobil, bi snel s šibe zanko zate; to veš!«

Cvenk je postal v obraz rdeč in obrvi je skrčil in nasršil. Bojevala sta se v njemu srd in sram.

Klemen je to videl, zato je vrgel vanj: »Cvenk, pusti to! Samó dovoljeni smodnik je za divjad. Ti imaš zdrave in pridne roke, če hočeš.« Prepričevalno je dostavil: »Gabrovico bi dal jaz zanje.«

Fant je vzdignil oči čez oddaljene smreke. Nato je uprl pogled naravnost v Klemena, kakor bi ga molče vprašal, ali je res.

In še ono je Klemen zdaj izdal, o čemer je razmišljal, odkar se je zavedel gospodarja. »Mislil sem takole, glej! Čenčarjev konjski hlapec ni nič prav prida; jezikav je in pijanec. Hotel sem, no, da bi tebe vzel —« Klemen je še iskal odgovora. »Če ne boš pil, vem, da si bova dobra; in če si bova dobra, ne boš mi samó hlapec.«

Cvenk se je malo premaknil v stran in se v zadregi odkašljal. »Tak pijanec nisem, kot govore. Pijanca me drugi delajo. Nojá, včasih vsake kvatre!« Samozavestno je pokimal: »Če pa zagrabim za delo, se ne bojim celih Stranj; takega me pa tudi vsi poznajo. Kar vprašaj!«

»Vem, Cvenk! — Boljševika te ne maram. Bodi z mano cel, da boš kakor domač na Čenčarevini. — Daj roko!«

Cvenk je nerodno, a gorko segel: »Na Klemenovini, misliš.«

Stisnila sta si desnice. In Klemen je kakor sam sebi ponovil: »Na Klemenovini...«

Odšla sta skupaj po kolovozu proti Stranjam.

Nad Stranjami, tam, kjer se je kolovoz izmotaval iz gozda in so se spuščali pašniki z brinjem in leščevjem v dolino, sta se razšla. Tam je bilo pol pota v Zavrte, pol v Stranje.

Zdaj je hotel biti Klemen sam; zato se je pomaknil ob robu gozda in kmalu postal pri Prelesnikovi njivi. Solnce je spet z vso močjo zažigalo, da so se od zlate žitne njive utrinjale iskre in motile pogled. In ko je zagledal rdečo streho, si je dejal: »Kaj, ko bi jaz odkupil nekaj Prelesnikovega? Na moje meji.« Zaskrbelo ga je. »Ne imel bi mirne vesti. Kakor bi ga jaz pognal z zemlje!«

Odločil se je ter krenil proti hiši.

Zaropotal je v hladni, kamniti veži. Počasi in po prstih je pristopila Jernejevka, položila prst čez usta in kimajoč pojasnila kakor skrivnost: »V otroški postelji leži. Mala živalca pa zraven nje! Veš, fleten je: pol nje, pol Prelesnika.«

In on?« je Klemen čakal iz Jernejevke.

Vsa vesela je prekrizala svoje roke na Klemenovi desnici: »Videl ga je, gledal ga je, kot bi mu — Bog ne zadeni — umrl, a ne kot bi se mu rodil.« Še zadovoljneje je zahitela: »Ja, no, saj ga je lahko, ko je pa vendar tako fleten. Boš videl drugič —«

»— no, in —?«

»Ne pojde!« je zašepetala. »Dejal je, ko se je odpravljaj po zdravnika: Zanj ostanem!«

»Kaj pa Ančka?«

Jernejevka se je resno zagledala skozi vrata ter dvignila ramena: »Hm! Če ne bo drugače, pravim, no, naj gre k nam.«

Klemen jo je potrepljal: »Mati, ko se bo vzdignila in ga zares pogledala, bo dobra. Verjemite, da bo tudi ona zanj ostala!«

»No, no, tudi jaz tako mislim!«

Zdaj je bil tu Klemen odveč. »Adijo, mati!«

Na senčnatem vrtu sta udarila pri vraticah skupaj z Jernejem. Klemen ga je brž obogatil, ko je pokazal nazaj na hišo: »Tu notri bo kmalu dobro. Tam zgoraj —« dvignil je roko čez gmajno — »sem v Gabrovici odbral najboljši les. Je prav, ne?«

Jernej ga je prijel v prav dobrem za ramo. »Že prav!« Potem je poskrbel: »Slanc je slab. — Prej sem bil jaz tam; ogласi se še ti, ker je punca sama in je malo narobel!«

Klemen ni šel po cesti, temveč kar zgoraj ob robu polja. Solnce je žgalo z vso močjo. V Stranjah je zazvonilo poldne. Pospešil je korake in ko je prišel domov, je najprej doma poizvedel, da so vozovi odpeljali že dolgo pred Cvenkom. Bilo je vse v redu, zato se je napravil k Slancu. Vežna vrata so bila zaprta in ko je stopil Klemen po stopnicah, je zadel na Škržata.

»Kap! Srčna kap! Jaz zase sem vedel, da ga bo nekoč. Saj ni čudno.« Klemenu je Škržat pojasnjeval, ko ga je spremil do izbe. Pred vrati ga je prosil: »Ostani ti tu zdaj! Poženem jaz po zdravnika, če bo še kaj pomagalo!«

»Ni treba tja! Zdravnik je v Zavrtéh pri Prelesniku.«

Tiho je Klemen odprl vrata.

Slanc je ležal iztegnjen in kakor trd v kotu na široki postelji. Hči je klečala zrušena ob zglavju. Klemenova gospodinja, ki je prihitela že pred poldnem, je pospravljala po župnikovem odhodu.

Klemen je obstal, snel klobuk in se za nekaj časa zazrl nepremično na mrtvega. Potem je šele odtrgal pogled, ko je gospodinja odnesla nekaj posod, pručico in križ s svečami. Ker je prepočasi zapirala za seboj, so vrata zaškripala.

Metka se je zganila. Zravkala se je ob postelji. Neprestano zroč v Klemena, je pristopila k njemu kakor z zmedenim pogledom. Iztegnila je roko skoraj do Klemenovega obraza. Šepetaje je poprosila: »Pojdi po harmoniko!« Raztegnila je roke predse: »Tiho boš zaigral; oče spijo.« Okrenila se je spet proti postelji in nesla kot zamaknjena kazalec k ustnicam: »Da se ne zbude!«

Klemen jo je rahlo prijel zadaj za ramena in jo poklical po imenu: »Metka!«

Stresla se je. Z dlanjo je potegnila čez znojno čelo. Po celi izbi ji je zdrsil pogled in se ustavil na Klemenu.

»Ti, Klemen?« je vprašala čisto in razumno.

Klemen je razumel, kaj se je dogodilo z dekletom. Zato jo mora zmotiti in odvesti od mrtvega očeta.

»Pojdi, Metka! Spodaj te kličejo!« Počasi je šla z njim skozi vrata, ki jih je Klemen tiho zaprl, kakor bi v izbi njen oče res samo spal. In ko se je za hip ustavila ter se ozrla, jo je potolažil: »Prideš takoj spet nazaj. Saj oče spijo!«

Neverjetno je vanj razširila oči, da je hudo očitalo iz njih.

Potem sta šla po stopnicah. Gospodinja je spodaj pomignila Klemenu, da je prav. Čez cesto sta šla. Ljudje so se ustavljali; zrlí so za njima, ko sta stopila v Klemenov dom.

Doma je Klemen primaknil stol tesno k mizi. Nanj se je sedla Metka ter obupno zaihtela; nato se je z vso močjo oklenila Klemena. Glava ji je pa trudno omahnila na mizo, da so se lasje spustili in padli čez vso srebrnino harmonike, ležeče sredi mize...

Zunaj je mimo okna pripeljal poln voz sena. Na njem so sedele grabljice, vse razpaljene od solnca in od opojnega senenega vzduha. Kakor bi zavrelo v vasi novo življenje, so pripele, da je šlo v vse hiše:

— — dekle moje, jaz bom tebe troštal,
dekle moje, jaz bom tebe troštal,
dekle moje — — — —

Kot bi bil poln svatov, je zavil pojoči voz okrog ogla na Klemenovo dvorišče — —

Manca Komanova:

Na Gorenjskem je lušno.

(Dalje.)

Pogrebščina je neke posebne vrste gostija, prirejena v spomin pokojniku, in se vrši takoj po pokopu. Udeležé se je vsi pogrebci. Postreženi so z dobro juho, mesom, belim kruhom in vinom.

Preden sedéjo okrog miz, moli eden izmed njih glasno pet očenašev za pokojnikovo dušo. Vsi pričujoči molijo z njim. Ta molitev se ponovi še dvakrat in sicer v sredi in na koncu gostije.

Na pogrebščini se mnogo govori o pokojniku. Vse ga hvali in vsak ve povedati kaj dobrega o njem.

Ko postanejo pogrebci bolj dobre volje, zapoje tudi nekaj pesmic. Vendar pa se vrši gostija v zmernem in dostojnem tonu, kajti naš človek previsoko časti spomin rajnika, da bi se upijanal ob takih prilikah. Res da se pripetijo sem in tja izjeme, toda te so, hvala Bogu, zelo redke.

Za pogrebščino kaj hitro izvedo okoliški berači in revnejši vaški otroci, ki se zbirajo v veži. Tudi ti dobe svoj del. Morajo pa gospodarju

ali gospodinji svečano obljubiti, da bodo molili »za tistega, ki je bil danes iz te hiše odnešen«.

Dobro se še spominjam, ko sem še kot otroče zašla na neko tako pogrebščino. Sedela sem v veži med dvema beračema in pridno otepala brtevs kruha, ki mi ga je podarila gospodinja.

V hiši, kjer tisti dan odneso mrliča, molijo ostali zvečer, ko zazvoni Ave Marijo, angeljsko češčenje zunaj, pod milim nebom. To morajo storiti zato, da pokojnika ni strah na pokopališču. Vsak umrli mora namreč prvo noč stražiti vse ondotne mrtvece. Dolgo, dolgo je že od tega, kar so pri Anderšniku na Štefanjigori na dan gospodarjevega pogreba pozabili moliti večernico na prostem. Ponoči se je pa gospodinji v sanjah prikazal rajni mož in bridko potožil:

»Zakaj niste molili angeljskega češčenja pod milim nebom? Tako me je bilo strah, da so mi od same groze vse kosti odstopile od mesa.«

Te sanje vedo povsod, zato pa tudi nikjer ne opuste na dan pogreba moliti na vrtu ali na dvorišču večerno angeljsko češčenje.

Za svojce umrlega nastopi sedaj doba žalovanja, ki traja med starši in otroci ter med možem in ženo eno leto, med brati in sestrami pa pol leta. V žalni dobi nosijo ženske na glavi črne robce. Na ostalo obleko se ne gleda mnogo, le rdeča barva je strogo izključena. Moški nosijo pod vratom črne pentlje. Ker pa si te pentlje nadevljejo le na praznično obleko (ob delavnikih itak ne nosijo pentelj), vsled tega znaki žalovanja na moški obleki ne pridejo mnogo v poštev.

Pač pa se v žalni dobi vsi brez izjeme strogo vzdrže vseh veselice, zabav, plesa, gostij in svatbe. Dober fant tudi vasovanje opusti v tem času.

Vsi sveti. Ker je praznik vseh svetnikov (1. novembra) posvečen spominu naših dragih rajnikov, se na kratko pomudimo pri njem.

Na ta dan se oblečejo v črno obleko in se kakor povsod drugod mudijo večinoma na pokopališču. Grobove lepo okrase s cvetjem, prižgo sveče in kleče molijo za večni mir svojih pokojnikov. Obrazi vseh izražajo neko resno svečanost in tiho žalost. Gostiln se tega dne izognejo popolnoma. Iz pokopališča gredo naravnost domov, kjer opravijo vsakdanje večerno delo v kuhinji in pri živini. Nato se vsa družina zbere v hiši in kleče glasno moli vse tri dele rožnega venca za »duše v vicah«.

Naslednje jutro, to je »Vernih duš dan«, vstanejo takoj, ko zasllišijo jutrnjico zvoniti, in zopet kleče molijo vse tri dele rožnega venca. Potem šele gre gospodinja kuhat zajutrek, ostali pa po svojih

jutranjih opravilih. Nato gredo k maši in potem zopet na pokopališče, kjer nanovo dolgo molijo na grobovih.

»Vernih duš dan« smatrajo za sopraznik ter se vzdrže vseh poljskih in drugih težjih del.

Božič. Dan pred Božičem imajo gospodinje mnogo opravila s pečenjem potic in »poprtnjaka«. Poprtnjak je hleb belega kruha, ki mora ostati cel prav do Sv. Treh kraljev in mora biti na mizi vse tri božične večere, to je: na Sveti večer, na predvečer Novega leta in Sv. treh kraljev, ko se poprtnjak razreže. To delo navadno prevzame gospodar. Vsi člani družine ga dobe po en kos, ostalega pa razreže na toliko delov, kolikor glav živali ima pri hiši ter ga vsega mednje razdeli. Tudi pujski in kuretina so deležni poprtnjaka.

Otroci in tudi odrasli — ker takrat itak ni nujnega dela — pa tisti dan pred Božičem pridno pripravljajo in sestavljajo jaslice, ki so po nekaterih hišah posebno lepe. Božičnega drevesca (smrečice) Gorenjec ne ceni, češ, to je novotarija. In če ravno skoro vsaka hiša poseduje toliko smrekovega gozda, da ima malih smrečic v izobilju, vendar ne boš nikjer videl božičnega drevesca, pač pa le jaslice, ktere so našim ljudem tako pri srcu, da si brez njih Božiča skoro misliti ne morejo.

Ko se stori mrak, dene gospodinja v lonec lopatico žerjavice, napolni skodelico z blagoslovljeno vodo in vtakne vanjo pušpanovo vejico. Gospodar potrese žerjavico z dišečim kadihom, se prekriža in začne glasno moliti. Nato gre z loncem v roki pokadit vse shrambe, živino in vsa gospodarska poslopja. Takoj za gospodarjem stopa eden izmed družine, noseč v roki skodelico z blagoslovljeno vodo in pridno škropi na desno in levo. Za njim pa hodi s sklenjenimi rokami ostala družina in pobožno odgovarja gospodarjevi molitvi. To kajenje in škropljenje se potem ponovi oba božična večera, t. j. na predvečer Novega leta in Sv. Treh kraljev.

Na sveti večer pride na mizo samo mrzla večerja, bodisi solata, shlajeno kuhano sadje ali kaj podobnega. To pa v pobožen spomin na Kristusove stariše, Marijo in Jožefa, ki na ta večer nista imela nič gorkega v ustih.

Božični večer je pri nas skoro tako poln vraž kakor n. pr. Kresni večer. Najbolj razširjeno in običajno je »vlivanje svineca«, ki se napravi tako-le:

Kos svineca se dene v železno posodo in postavi na ogenj, da se raztopi. Ta raztopina se vlije potem v večjo posodo, napolnjeno z mrzlo vodo. Raztopljeni svinec se v mrzli vodi seveda takoj strdi in dobiva pri tem raznovrstne oblike, ki dostikrat več ali manj sličijo kakemu predmetu. Pripeti se, da dobi svinec v mrzli vodi podobo

sveče. Potem je gotovo, da bo v tem letu pri hiši krst. Ako pa oblika spominja na mrtvaško glavo ali krsto, tedaj bo med letom kdo izmed družine umrl. Podoba harmonike ali venca pomeni poroko itd.

Če je božična noč jasna in mesečna, zahajajo dekleta kaj rada h kaki stoječi vodi, v kateri vidijo svojo bodočnost, predvsem pa svojega bodočega moža. Ko se namreč deklice skloni proti vodi, vidi v njej poleg svoje podobe tudi podobo onega, ki ji je »namenjen«. Ampak ta poskus menda ni prav varen, kajti Tomažinova babica iz Dupelj je vedela povedati, da je šla neko sveto noč njena sorodnica gledat k bližnjemu ribnjaku, če ji je kdo »namenjen«. Toda — o groza — v ribniku je poleg svoje podobe ugledala podobo moža, ki je imel mrtvaško glavo. Tega se je tako prestrašila, da je kmalu potem umrla.

Na sveti večer, med 11. in 12. uro se med seboj razgovarja živina. Čuje in ume jo le oni, ki je v popolni milosti božji. V Kovorju je neki pastirček, ki je imel svojo borno posteljo v hlevu, čul na sveti večer, kako je krava Sivka potožila svoji tovarišici Dimki:

»Nekaj ti povem, Dimka. Letos bodo mene zaklali. Danes čez leto me ne bo več.«

To je pastirček dobro čul in je drugi dan povedal družini, a nihče mu ni hotel verjeti. Vsi so bili mnenja, da se mu je sanjalo. Gospodar, ki je prvotno res mislil zaklati Sivko, je potem nalašč zaklal drugo kravo, pa čujte kaj se je zgodilo. Kmalu potem je gospodar gnal Sivko v bližnjo vas, hoteč jo oplemeniti. Kravi pa se je na ledeni poti izpodrsnilo in padla je tako nesrečno, da so jo vsled zadobljenih poškodb morali zaklati.

Na sveti večer se družina mudi večinoma okrog jasiic. Tam se nedolžno zabava in prepeva narodno-nabožne pesmi. Še celo stari dedek dene tedaj vivček iz ust in »pritisne« z drugimi vred.

Narodnih pesmi, ki se nanašajo na božično noč, imamo pri nas skoro brez števila. Le žal, da nam primanjkuje prostora, sicer bi objavila tu vsaj najbolj originalne. Naj zapišem eno, ki mi je bila že od nekaj najbolj všeč. Pela jo je teta Špela, ko me je še ujčkala na kolenih:

»Perjatu moj,
le pojd' z menoj,
greva v Betlehem nocoj.
Tam v štalici
na slamici
eni mali Bogec spi.
Ni srajčice,
ni rjuhice

ni nobene odejice.
Osu in vov (vol)
je Ješčka grov (grel)
k' je od mraza drgetov.
Sta pihala,
sta dihala,
sta s sapo grela ga.«

Do polnoči ne misli nikdo na počitek, ker se je treba pripraviti na polnočnico. K polnočnici gre razun malih otrok ali kakega prav starega deda ali babice vsa družina. Ko pa pridejo iz cerkve domov, poležejo po klopeh, po tleh ali kjer si že bodi. Na svojo posteljo se Gorenjec v sveti noči nikakor noče vleči, to pa zato, da s tem počasti spomin na Sveto družino, ki tisto noč, ko se je rodil Kristus, tudi ni mogla počivati na svojih ležiščih.

Sveti dan držimo pri nas za največji praznik v letu in ta dan se vsakdo udeleži treh sv. maš. Ves ostali dan se praznuje s tem, da ostaja vsa družina lepo doma. Priti mora le kaj izredno nujnega, da gre kdo od doma. Tudi gostilne so na božični dan prazne. Vsa količkaj odložljiva opravila se prihranijo za drugi dan, to je Štefanovo, ki je že bolj navaden praznik.

Štefanovo (26. decembra.) Gotovo je, da otroci v celem letu nikoli ne hite tako radi v cerkev kakor na Štefanovo k veliki maši. Hej, to je veselje, ko enkrat izjemno celo v cerkvi smejo gostoleti in tekati sem in tja. Ta srečni čas traja od devete ure pa dotlej, da se prične sv. opravilo.

V cerkvi, takoj pri vratih ima cerkveni ključar napravljeno stojnico in v njej stoje kar cele vrste lesenih konjičkov, kravic, ovčic in pujskov. Okrog stojnice se kar tare otrok, ki kupujejo to leseno robo in jo nosijo okrog altarja. Pri altarju pa že čaka par ministrantov s košarami, v katere morajo otroci polagati kupljeno blago. Ko je košara polna, jo nese ministrant nazaj k stojnici, kjer blago zopet izpostavi, in kupčija se začne iznova. To romanje okrog altarja je deci zelo po godu. Če dobi n. pr. otrok od staršev pet kronic, ne bo dal vsega denarja naenkrat ključarju, pač pa za vsako živalico le po eno krono, da bo tako zamogel iti petkrat okrog altarja. Pri tem opravilu ne hodijo počasi, nego kar tekajo drug pred drugim. Ker imajo od grde poti navadno mokre ali celo snežene čevlje, jim po kamenitem tlaku rado polzi in vsled tega dostikrat cepajo po tleh kakor snopi in pri teh prizorih celo odrasle posili smeh.

Na Štefanovo se blagoslovi tudi sol, katero pa prineso v cerkev le odrasli ljudje. Ta »štefanova sol« je baje zelo dobra za uspešno rast polja in travnikov in se mora raztrositi takoj na Štefanovo. Ker

je tedaj navadno sneg in vsled tega slaba pota, je navada, da kdo izmed moških zajaše konja in raznosi štefanjo sol po travnikih in polju.

Šentjanžev dan (27. decembra). Ta dan je navaden delavnik, a vendar je nekak praznik, in sicer samo za posle. Oni posli namreč, ki menjajo svoje službe, se na Šentjanžovo selijo k novim gospodarjem. (Na kmetih se pogodi posel z gospodarjem za celo leto in posel, ki med letom zapusti službo, nima veliko ugleda.) Preden gredo posli v novo službo, se zbero v gostilni, da pijejo na dobro srečo. Tam jih že čaka kak »škripač« in začne se vesel ples, ki traja do večera. Te zabave se smejo udeležiti tudi oni posli, ki ostanejo še nadalje v svoji stari službi.

Gospodar, ki dobi novega posla, pride zvečer z vozom po njegovo »škrinjjo«, v kateri ima shranjeno obleko in druge malenkosti. S skrinjo vred naloži tudi novega posla, ki je od prejšnjega rajanja navadno zelo dobre volje (hlapci celo vriskajo) in ga odpelje na svoj novi dom.

Pametva (28. decembra). Tega dne boš gotovo tepen, čim se pokažeš izpod strehe. Sicer pa niti treba ni, da bi hodil iz hiše, kajti mladi bojeviti svet — dečki in dekllice od 6 — 12 let — prilomastijo oboroženi s palicami v hišo, ter začno švrkati in kriče:

»Pametva, pametva,
dan's je naš dan.
Daj nam kaj, daj nam kaj,
če si kristjan!
Košček potice,
krajcar al' dva.
Oče v nebesih
naj žegen ti da!«

In da se jih čimpreje iznebiš, ti ne kaže drugega, kakor da jim daš kako kronico ali košček božične potice, nakar jo odkurijo drugam.

Te otročje pravice se dostikrat poslužijo tudi odrasli, seveda le za šalo. Če boš kedaj stopil na Pametvo v kako gorenjsko hišo, se ti zna pripetiti, da boš, preden se dobro zaveš, med glasnim smehom navzočih, s kako metlo prav krepko obunkan.

Silvestrovo. Po mestih se je zlasti zadnja leta razpasla navada, da obhajajo zadnji dan leta več ali manj hrupno. So ljudje, ki si Silvestrove noči drugače skoro misliti ne morejo nego v gostilni, kavarni ali na kakem drugem zabavišču. Popolnoma nasprotno ravna v tem oziru naš Gorenjec, kajti na dan, ko zatone v večnost tekoče leto, vse bolj kot drugekrat razmišlja o minljivosti vsega, kar živi pod božjim solncem. Zlasti prevladuje neka tiha, a tem bolj globoka

otožnost v oni hiši, kjer je med letom neizprosna smrt pobrala kakega družinskega člana. »Bog ve«, se vprašujejo med seboj, »katerega izmed nas bo na novo zmanjkalo v prihodnjem letu«.

Zvečer molijo pri skupni molitvi nekaj več očenašev, in sicer v zahvalo Bogu za sprejete dobrote minulega leta, obenem pa prosijo, da bi se jim srečno pričelo in končalo nastopno leto.

Rusija je potrebna nam — ne mi Rusiji

V začetku novembra meseca tega leta je Rusija proslavljala desetletnico, odkar so se v prvi vrsti delavci pa tudi z njimi zvezani kmetje polastili vlade in uvedli takozvano boljševiško diktaturo.

Skoro skozi 10 let je naše časopisje grmelo proti boljševizmu in ga obrekovalo ter mu prerokovalo skoro propast. Toda zadnjih par let postajajo ti glasovi vse bolj in bolj redki, ob desetletnici so že skoro utihnili. Na boljševizem zabavljajo tako rekoč samo še ruski knezi, grofje in vlastelini, ki so morali bežati iz Rusije, ker so se upirali, da bi bil kmet gospodar zemlje, ki jo je obdeloval.

Ne samo Rusija, temveč lahko se reče, ves svet je praznoval to obletnico, kajti na vsem svetu čuti kmetski in delavski narod, da se skozi boljševiško revolucijo pollaščuje ruske države kmetsko-delavski narod, ki počasi opušča vse revolucionarne zablode in krutosti. In tega se veseli kmetsko-delavski narod vsega sveta.

O priliki te desetletnice je napisal Dragoljub Jovanović v svojem listu »Rad« (»Delo«), ki ga izdaja v obrambo in za organizacijo delavnega ljudstva v Beogradu, članek, iz katerega smatramo, da je »Gruda« dolžna prinesiti glavne misli.

Predvsem konstatira g. Jovanović, da ima naša zemlja med vsemi zemljami najmanj zvez z Rusijo, da se pri nas prav za prav vsaka prijazna in nepristranska vez z Rusijo smatra kot protizakonito in protidržavno delo in vsako povoljno pisanje o novi in edini Rusiji se pri nas označuje kot »pozivanje državljanov, da nasilno menjajo ustavo in državne zakone«, kar je po naših zakonih kaznjivo.

ZAKAJ SE MI TAKO ODTUJUEMO OD RUSIJE?

Cela zgodovina jugoslovenskega naroda je tesno vezana z usodo ruskega naroda, odkar se je počelo prvo gibanje za osvobojenje tega jugoslovenskega naroda od Turkov. Vedno je bila politika našega naroda pod vodstvom, nadzorom in zaščito Rusije.

Posebno velja to za predvojno Srbijo. Od leta 1870. so ruske ideje vršile na nas večji vpliv kot pa na kateregakoli drugega in ruska vera v boljše društvo nas je prevzela globlje kot pa racijonalno ra-

zumevanje zapada o društvenem razvoju. In naposled lahko rečem, da nima naš narod v svojih širokih plasteh za nobeno zemljo tako enotne, tako iskrene in korenite ljubezni kot za ruski narod. Pri južnih Slovanih' raznih ver, raznih abeced, raznih narodnih razpoloženj lahko najdete čustva, o katerih se more reči, da so vsem skupna: To je ljubezen za Rusijo in vera v njo. Če se v vseh drugih vprašanih razlikujemo, v tem se zlagamo: Hrvatje in Srbi, Slovenci in muslimani, Črnogorci in Macedonci, prečani ene in druge obale.

In vendar spada naša zemlja med tiste redke zemlje, ki nimajo še nobenih rednih odnošajev z Rusijo.

Razloga moreta biti dva, samo dva: Ali je stanje v Jugoslaviji tako — to se pravi takó neurejeno, nezdravo, socijalno in politično tako nevzdržljivo, — da se mora naša zemlja čuvati vsakega širšega stika s sovjetsko Unijo in njenim društvenim delom — ali pa je Jugoslavija že stopila v takozvano antisovjetsko fronto, v fronto za ubijanje nove Rusije, kateri fronti načeljuje Anglija in v kateri se že nahajajo baltiške države, Poljska, Madžarska, Rumunija in v neki meri tudi Italija in Bolgarija. Z drugimi besedami, temu je vzrok ali strah, da mrlič ne razpade pri stiku s svežim zrakom, ali pa čisto odrejena politika, podjarmljena angleškemu kapitalizmu. Eno ali drugo. Morda pa tudi eno in drugo.

Toda nekaj je jasno, a to je, da je oficijelna politika v globokem nasprotju s splošnim narodnim razpoloženjem. To razpoloženje se ne prikazuje samo v velikem zanimanju tudi najpriprostejših kmetov za stanje v Rusiji, ne samo v želji, da se čuje o Rusiji — pa tudi o Kini, o kateri se misli, da jo vodi Rusija — samo povoljne vesti. To prijateljsko, bratsko in zaljubljeno razpoloženje je izbruhnilo kot plamen v celi javnosti, ko se je čutilo po zaključitvi tiranskega pakta med Italijo in Albanijo, da smo osamljeni, brez kateregakoli prijatelja, ki bi nas podpiral. Ne smemo biti zaslepljeni: Narodni instinkt (nagon) ni niti za Anglijo niti za Francijo a najmanj za Italijo in Rumunijo in tudi ne za Čehoslovaško — narodni nagon je za Rusijo. In to čuti narod sedaj bolj kot pa kdaj poprej. Zakaj? Zato, ker se je Rusija spremenila, zato, ker je nam ona zdaj bližje, kot pa nam je bila za časa carja z vlastelinstvom in z očitno sebičnimi imperijalističnimi težnjami.

Vsi dobro vemo, da nas je ta caristična, boljarska zavojevalna in mračna Rusija večkrat razočarala kot pa očarala. In vendar smo ji vselej oprostili. Takih historičnih momentov iz čisto srbske zgodovine našteje Dragoljub Jovanović več: Tako je leta 1877. zaključila s Turčijo mir, ki ni bil dovoljen za Srbijo; leta 1878. je pustila na berlinskem kongresu v vprašanju aneksije Bosne in Heregovine Srbijo

na cedilu; za časa svetovne vojne je bilo nekaj takega z nami, ko je soglašala z londonskim paktom — pa vendar v vseh teh prilikah naš narod ni pozabil dobrot, ki nam jih je izkazala Rusija. Naš narod ji je ostal hvaležen, jo je dalje spoštoval in bil morda v ljubezni do nje celo pretiran.

DANES STOJE STVARI ČISTO DRUGAČE.

Nova Rusija ne misli na zavojevanje, nima na Balkanu kakih načrtov, mi ji nismo potrebni kot vojaška sila in kot neka obramba proti islamu na eni, katolicizmu na drugi strani. Danes Rusiji nismo potrebni, da bi z nami druge zastraševala, ucenjevala ali da bi z nami podkupovalo Avstro-Ogrsko. Danes vladajo povsem druge prilike. Sovjetska Unija danes ni pravoslavna. To je dobro. Tako nam je lažje iti z njo, kajti danes naša država ni več izključno pravoslavna zemlja; Rusija ne vodi več osvajalne politike na Balkanu in naše koristi ne prihajajo z njenimi nikjer navskriž. Danes Rusija nima potrebe, da bi favorizirala Bolgarijo in jo s tem odvrčala od nas. Ako ima Rusija danes neko balkansko politiko, potem se nanaša ta politika na vse balkanske in podonavske narode kot na celino, a to je za ta del za jugovzhodne narode glavna stvar.

BODIMO RAZUMNI.

Na današnji dan slavlja, ki bi bil dovoljen razlog za veselje, ker že 10 let ni carizma, ker je ruski kmet dobil zemljo, ker dobiva ruski delavec hrbtenico, ker vživa ruska žena vsa ljudska in državljanska prava, prilikom teh prazničnih dni, ko bi se mogli zadovoljiti s častitko, hočemo mi vendar spregovoriti jezik razuma. Tudi če ne vzamemo v obzir duševnih vezi, ki nas spajajo z Rusijo, imamo mi dovolj velikih političnih in gospodarskih interesov, ki govore zato, da gremo z Rusijo. Političnih zato, ker razen Rusije nimamo iskrenega prijatelja na svetu, a prijatelji so nam potrebni v današnji dobi, ko nas fašisti obkoljujejo od vseh strani. Ekonomskih, četudi direktno ne ravno velikih (vsled sličnosti obeh držav) vendar pa znatnih. vsled česar potrebujemo povoljnih trgovskih ugovorov z Rusijo, ki bi nam koristili v bodočnosti. Rusija ima pred seboj veliko usodo, ki precej spominja na veličasten razvoj Zjedinjenih držav ameriških. To ni samo ena država: to je cel kontinent, cel del sveta. In kaj stoji nam na potu, da bi mi ne bili v dobrih odnošajih s tem velikanom tako v pogledu obširnosti zemlje kot v pogledu številnosti naroda.

ČESA SE BOJIMO?

Ali boljševizma v naši zemlji? Ne bi tu pomagalo nobeno umetno oddaljevanje od Rusije, če je v naši državi gniloba. Rumunije ne bo

nobena stvar rešila pred revolucijo, ker v Rumuniji kmet ni gospodar zemlje, katero obdeluje. In mi, če se hočemo izogniti revoluciji, imamo boljše zdravilo, kot pa so visoki zidovi, ki jih postavljamo med našo državo in Rusijo, boljše zdravilo, kot pa vsaka protisovjetska fronta, na kateri bi mi ginili za račun angleških kapitalistov. To je agrarna reforma. Če se bojite revolucije, dajte kmetu zemlje, dosti zemlje, in napravite, da bo ta zemlja njegova!

Kar se pa tiče protisovjetske fronte, kateri bi se pridružili tudi mi, ni to samo velika nepremišljenost, temveč naravnost nezaslišanost in nemogočnost. Danes se niti en narod noče bojevati proti Rusiji in tudi pri nas ni tiste vlade, ki bi smela obvezati naš narod, da gre v vojno proti ruskemu narodu. Če bi se taka vlada našla, bi si ona s tem sama podpisala smrtno obsodbo in to ne samo sebi, temveč celemu režimu.

Strah pred revolucijo je opravičen samo v vseh onih zemljah, kjer se vodi razsipno gospodarsko ali protinarodno zunanjo politiko. Toda strah pred revolucijo ne odstranjuje nevarnosti, kakor tudi stahopetnost ne razžene mraka. Če nočete revolucije, dajte kmetu zemlje, dajte posla delavcu, dajte zaslužka obrtniku. Ako se bojite mraka, dajte svetlobe!

V fronto proti Rusiji bi nas mogla uvesti kaka diktatorska vlada, kot se je to zgodilo Rumuniji in Madžarski. Ali to še ne pomeni, da bo taka diktatorska vlada dobila le enega samega vojaka za vojno proti Rusom. Kdor tega ne uvidi, je neumen!

MI ZAHTEVAMO NASLON NA NOVO RUSIJO.

Naslon, kajti golo priznanje Rusije ne pomeni ničesar in bi golo priznavanje ne bilo na mestu. Naslon na novo Rusijo, kajti stare ni več. To je sreča za ruski narod, to je sreča za nas in za vse evropske narode, kajti z odstranitvijo carja in caristične Rusije je izginil največji žandar in policaj, največji rabelj svobode v Evropi.

Rusija ali išče svojo pot, ali pa jo je že našla — to je njena stvar. Mi se moramo od nje mnogo naučiti, kajti izkušnja, ki jo je napravila Rusija, je največji dogodek, odkar se je zlomilo rimsko carstvo. Vsled ruske revolucije se prenosi središče svetovne kulture proti vzhodu. Za Atenami, Aleksandrijo, Rimom je prišel Pariz, Pariz francoske revolucije. Po Parizu stojita na čelu človeštva dve prestolnici kulture: New York in Moskva. Ti dve prestolnici predstavljata dva sveta. Ali že danes nam je ona bližja in je bolj naša. Zato ne slepomišimo, temveč pohitimo v njen objem. Saj smo že pozni, celih 10 let smo izgubili!

Janže:

Povodom praznovanja 1. decembra

1. decembra se proslavlja vsako leto v naši državi praznik ujedinjenja kot državni praznik. Ali je ta praznik tudi naš praznik?

Glasom našega prepričanja in programa je smatrati Slovence za samostojen narod. Ker stojimo na stališču, da ima vsak narod pravico samoodločbe, ima to pravico samoodločbe tudi slovenski narod. Ta pravica samoodločbe se razteza na vsa gospodarska in posebno na vsa politična vprašanja, bodisi, da gre za odnose z ozirom na druge narode, torej za zunanjo politiko, bodisi, da gre za odnose v naši državi sami, to je za notranjo politiko. Naša pravica samoodločbe se razteza na vsa vprašanja, ker smo samostojen in svoboden narod. Na tem ničesar ne spremeni dejstvo, da smo mal narod in da se moramo pri izvrševanju pravice samoodločbe kot mal narod ozirati na levo in desno in računati z močjo in željami naših sosedov. Ta nujnost računa z močjo in željami ter interesi naših sosedov našemu narodu in njegovi pravici samoodločbe nikakor ne vzame značaja samostojnosti in svobode, kajti vsak posameznik in vsak narod mora pri svojem odločevanju računati z danimi stvarnimi okolnostmi. Kdor to dela, vodi stvarno politiko, kdor tega ne dela, se vedno zaračuna in trpi škodo. Če bi torej računanje s stvarnimi okolnostmi vzelo narodu značaj svobode in samostojnosti, potem bi se sploh o nobenem narodu ne moglo trditi, da je samostojen in svoboden, ker mora vsak narod računati z močjo, z željami in koristmi svojih sosedov. Istotako morajo to storiti vedno tudi Slovenci, ker more biti uspešna samo ona politika, ki je stvarna.

Brezdvomno se lahko trdi, da se slovenski narod ni odločil vstopiti kot narod v svetovno vojno na strani Avstrije in Nemčije. V to vojno so šli posamezniki, ki so bili k temu prisiljeni.

Nasprotno pa se lahko brez pridržka trdi, da se je slovenski narod kot tak odločil stvoriti skupno državo s Srbi in Hrvati. In ravno v tvorbi te skupne države s Hrvati in Srbi obstoji ujedinjenje, ki ga proslavljamo 1. decembra. Kdor je doživel 1. december 1918, se bo dobro spomnil, ko je ves narod z nepopisnim navdušenjem zahteval, da se stvari skupna država s Hrvati in Srbi. Nikomur ni tedaj padlo na pamet, da bi zahteval od antante ustvaritev čisto samostojne samoslovenske države. V teh 10 letih se je pokazalo, da smo tedaj pravilno računali s stvarnimi okolnostmi in se pravilno odločili za skupno državo s Srbi in Hrvati, da pa je bilo napačno, ker si takrat nismo izgovorili, kako naj bo ta država urejena. Slovenci smo, kot rečeno, samostojen narod in ne moremo pripustiti v vseh vprašanjih narod-

nega obstoja in razvoja razpravljanja. Bilo je torej s samoodločbo, da se stvori s Srbi in Hrvati skupna država, vezati zahteve v tistih točkah, v katerih kot samostojen narod ne moremo pripuščati razgovarjanja in glasovanja.

Slovenci se leta 1918. žalibog nismo preišljeno odločili za tvorbo skupne države s Srbi in Hrvati, temveč smo se zato odločili instinktivno, to je nagonsko, z navdušenjem brez vsake opreznosti in preračunjenosti. Zahtev v gornjem smislu sploh nismo postavili — deloma, ker ni bilo mogoče, deloma pa so tega brez dvoma krivi tedanji naši narodni voditelji. Odločili smo se brezpogojno za ujedinenje morda tudi vsled brezmejnega zaupanja Srbom, ki se pa tega zaupanja ne izkazujejo vedno vrednim. Posledice tega so se že v teh 10 letih dovolj pokazale. Slovenci smo v upravnem oziru razkosani v 2 oblasti, čeprav bi že vsled naših rojakov pod Italijo in Avstrijo morali tvoriti privlačno enoto v tej državi. Čeprav Slovenija potrebuje prav posebne uprave vsled prilagojevanja svojega gospodarstva v novi poljedelski državi, zlasti pa še v vprašanju šolstva, ki je posebno pri Slovencih najvišji izraz njihove narodne osebnosti, vendar niti v tem pogledu nismo sigurni, temveč tudi o vseh teh vprašanjih rešuje večina, ki ne računa vselej z našo narodno osebnostjo.

Ta nepovoljni položaj slovenskega naroda zavaja marsikoga v popolnoma napačno presojevanje slovenskega narodnega vprašanja in našega bodočega razvoja.

Ta članek pišem predvsem radi tega, ker sem že večkrat naletel na ljudi, ki so odrekli, da bi se moglo v dogodkih leta 1918, to je v tvorbi enotne države Slovencev s Srbi in Hrvati, videti samoodločbo slovenskega naroda.

Takega naziranja more biti samo oni, ki si noče postaviti vprašanja: ali bi se slovenski narod odločil za skupno državo s Srbi in Hrvati, ali bi se odločil za čisto samostojno slovensko državo, če bi mu v danem položaju bilo stavljeno tozadevno vprašanje. Jasno je, da pri danih okoliščinah ne more biti govora o tem, da bi se slovenskemu narodu postavilo tako vprašanje, še bolj jasno pa je, da bi se slovenski narod zopet odločil za tvorbo skupne države s Srbi in Hrvati. Kvečjemu bi skušal postaviti te ali one zahteve, kako ima ta država izgledati. Niti govora pa ne more biti o tem, da bi bil slovenski narod proti tvorbi skupne države s Srbi in Hrvati, ker je nujno prisiljen na to pristati, pa četudi brezpogojno, ako računa s stvarnimi okoliščinami, to je predvsem z močjo in željami Italijanov in drugih sosednih narodov. S takim preišljevanjem je že zdavnaj slovenski narod pretvoril prvotno instinktivno samoodločbo za uje-

dinjenje v premišljeno samoodločbo za tvorbo skupne države s Srbi in Hrvati.

1. december je torej vsako leto tudi naš praznik. Notranje politične prilike v državi, posebno postopanje večine v našem parlamentu z vprašanji, ki se tičejo naše narodne osebnosti in našega narodnega gospodarstva, nam sicer zagrenijo ta praznik. Zavedati pa se moramo, da nismo bili leta 1918. sami prevdarni, pametni in previdni, vsled česar se moramo sedaj boriti in zahtevati prevdarnost, pamet in previdnost od drugih, to je od vsakokratne parlamentarne večine in vlade. V tej borbi imamo na razpolago sredstva notranje politične borbe, sredstva ustavne borbe. Čisto napačno pa bi bilo in usodno za slovenski narod, če bi se zopet zaleteli v ekstrem, to je v skrajnost, in začeli uravnavati svoje politično delo v smeri k neki novi samoodločbi slovenskega naroda, ki bi bila protivna tvorbi skupne države s Srbi in Hrvati. Kakoršnokoli bi bilo danes notranje politično stanje v tej državi, mi moramo pri danih stvarnih okoliščinah samo zagovarjati to skupnost in agitirati za vztrajnost v tej smeri. Kdorkoli bi poskusil kreniti v drugo smer, bi s tem samo brezplodno trošil energije slovenskega naroda in bi mu s tako nestvarno politiko neprimerno škodoval. Taka politika bi pri danih stvarnih okoliščinah nujno propadla.

Smer našega celokupnega udejstvovanja in naše borbe je nujno označena s samoodločbo našega naroda za državno skupnost s Srbi in Hrvati. V tej državi imamo Slovenci visoko nalogo, ker nas dičijo lepe vrline, kot so marljivost in delavnost ter požrtvovalnost v delu. Ta črta slovenskega značaja bo zmagovala od Triglava do Kajmakčalana. Kultura sv. Cirila in Metoda je prihajala od Kajmakčalana proti Triglavu, proti zapadu. Dobrine, za katere se imajo Slovenci zahvaliti vplivom zapada, pa pozivajo Slovence, da jih ponesejo od Triglava nazaj proti Kajmakčalanu. To je visok zgodovinski poziv slovenskega naroda. Borba, ki jo moramo kot narod voditi v tej državi, mora biti šola premišljenosti, doslednosti. Teh črt slovenska kolektivna individualnost pogreša in nam mora biti borba, kjer si bomo ta svojstva pridobili, dobrodošla. Dosti bo posameznikov, ki bodo zopet slepomišili in sledili trenutnim razpoloženjem iz skrajnosti v skrajnost. Vsi trezni posamezniki pa so pozvani, da strnejo svoje vrste in ne izgubijo izpred oči tiste smeri, o kateri bo vsak premišljen posameznik, pa tudi ves narod moral reči, da je prava in edino mogoča.

Od Srbov smo pričakovali preveč bratske uvidevnosti in smo se zato razočarali. Toda — tudi če bi že pred 1. decembrom 1918 vedeli, da nam bomo sprečevali razvoj naše narodne osebnosti,

reducirali našo univerzo, nam odrekli pravico do svoje akademije znanosti, nas obubožali z neenakostjo v davkih itd. — bi mi vendar kljub temu šli z njimi (magari tudi brezpogojno) v skupno državo. K temu nas silí položaj slovenskega naroda. Pripravili bi se pač na notranjepolitično borbo s Srbi in Hrvati, ki tvorijo z nami enoto Jugoslovenov, vedoč, da bo v tej borbi lažje uspeti kot pa v zunanje politični borbi z nam povsem tujimi in sovražnimi Italijani, Nemci in drugimi. Saj imamo vendar še vsi skupaj, cel SHS, tako malo uspehov in izgledov v zunanjepolitični borbi z njimi! Da smo si s Hrvati in Srbi bratje, je jasno in da s stvarjanjem slovenske kulture stvarjamo tudi skupno kulturo jugoslovansko, je pa tudi jasno. V takem sodelovanju pa Srbi pomagajo soustvarjati slovensko kulturo in Slovenci srbsko oziroma hrvatsko. In ravno Slovenci lahko vidimo v tem soustvarjanju hrvatske in srbske kulture vzvišeno zgodovinsko nalogo Slovencev.

Janže:

O združni državi

Pred kratkem sem govoril s svojim prijateljem, ki je prečital članke v 10. in 11. številki tega lista, kjer sem govoril o združni državi, o bajtarskem vprašanju in o industriji v združni državi. Imel je k tem člankom marsikaj važnega pripomniti. Naprosil sem ga, naj to napiše za »Grudo«, kar pa je radi prezaposlenosti odklonil. Zato smatram za svojo dolžnost, da sam priobčim njegove misli.

Kadar se govori o kapitalu, se ne sme pozabiti, kako kapital nastaja. Pod kapitalom v širšem pomenu besede je res razumeti tudi zemljišča in druga prirodna bogastva, ki si jih je treba samo prilaistiti. Vendar pa kapital nastaja v prvi vrsti potom štednje in predstavlja kot tak nakopičeno človeško delo skozi več naraščajev. Navadno si ne prihrani kapitala poedinec, temveč poedine družine, v katerih prehaja potom dednega prava z naraščaja na naraščaj. Mogoče je torej, da zložijo potreben kapital za katerokoli industrijsko podjetje taki, ki kaj imajo, nikakor pa ne morejo kapitala zložiti čisto delavske gospodarske enote, proletarci, ki so sploh brez kapitala. V toliko je napačno govoriti o ustvarjanju industrije potom delavskih zadrug ali potom delavskih sovjetov. Proizvajalci sladkorne pese v Vojvodini so mogli zložiti kapital za cukrarno v Starem Sivcu, ker je vsak izmed njih bil v posesti večjega ali manjšega kapitala. Ne morejo pa zložiti kapitala za katerokoli podjetje delavci, ki so sploh brez kapitala.

Vsled tega tudi ni mogoče zamisliti tovaren, ki bi bile last delavskih zadrug. Poleg besede, ki jo bodo delavci imeli bodisi v še tako socializiranih tovarnah v obratnih in upravnih vprašanjih, bo imel glavno besedo dotičnik, ki bo dal za tovarno kapital, in to posebno v komercialnem, trgovskem vodstvu dotične tovarne. Tisti, ki bo za take socializirane tovarne dal kapital, bo ali posameznik ali bodo to občine, ali bo to država ali slično. O kakem absolutnem gospodarstvu proletarijata, zaposlenega v katerikoli tovarni, nad dotično tovarno, stvarno gledano, torej ne more biti govora.

Proti kartelom in trustom, to je proti združenju kapitalistov iste stroke v svrhu diktiranja cen, se predvsem bore tudi tisti krogi, ki zahtevajo v gospodarskem življenju popolno svobodo konkurence in pričakujejo najlepši procvit gospodarstva, če je dana osebni podvzetnosti popolnoma svobodna pot. Na načelu svobodne konkurence in osebne podjetnosti sloni cela takozvana liberalna gospodarska politika. Karteli kakor tudi trusti pa napravijo konec medsebojni konkurenci kakor tudi osebni podjetnosti, kajti kartel se osnuje ravno radi izključitve medsebojne konkurence in radi diktiranja cen. V kartelu ne odločuje osebna podjetnost, temveč diktira kartel, katera tovarna bo delala, katera stala, koliko bo proizvajala ena, koliko druga tovarna.

Zato je smatrati karteles in trustes že za višjo stopnjo organizacije kapitala, ki ne nosi več osebnih črt, temveč obeležje družbe, v kateri deluje. Ker je kapitalistu lastna prirodna težnja po združevanju, bodisi v karteles, bodisi v trustes, ali pa v rokah poedincev (kraljev jekla, avtomobilov, petroleja i. t. d.), zato je pogrešno, če bi se združna država borila proti takemu prirodnemu razvoju in osredotočenju kapitala, ker bi ta borba bila brezuspešna.

Nasprotno, združna država mora še pospeševati združevanje kapitala v karteles in trustes, ker je to višja in socialnejša oblika kapitala kot čisto osebni kapital v smislu liberalnih gospodarskih teorij — toda ona mora dobiti vpliv na karteles in trustes in mora skrbeti, da se bode v karteles in trustes združena industrija upravljala z vidika splošnih družabnih, narodnih, državnih potreb. Na ta način se edino da doseči tisto, kar je cilj protikapitalističnega gibanja, namreč: Množina produkcije se da uravnati sorazmerno narodnim potrebam in se s tem izogne gospodarskim krizam in izprtju delavcev vsled prekomerne produkcije. Izločitev konkurence med posameznimi podjetji nima za posledico izrabljanja proizvajalcev surovin in potrošačev izdelka, temveč je cilj takega gospodarstva zadostitev narodnih potreb, ne pa bogatitev posameznika na škodo delavcev in kmeta. Razen tega se kapital, posebno mašina in prirodna bogastva,

izvijejo iz rok privatni špekulaciji, ki ima zaslužnjen ta proizvodni činitelj v korist posameznikov, a na škodo splošnosti.

Zadružna država bo torej skušala organizirati industrijo v kartelih in trustih, bo pa prisilila takó organizirano industrijo, da se ravna in upravlja po družabnih vidikih v korist splošnosti. Da bo imelo delavstvo v tovarnah takih kartelov in trustov drugačen položaj, kot pa ga ima danes, je jasno, vendar pa ni misliti na to, da bi se ti delavci pojavljali kot lastniki tovarnen. Lastnik tovarne bo pač tisti, ki bo zložil za tovarno kapital, bodisi poedinec ali država ali občina ali katerakoli druga zadruga. Iz tega vidika se potem šele uvidi važnost, da pride do politične moči v državi kmetski in delavski sloj, ker bo potem ta vodil gospodarsko politiko države, pa tudi industrijo, organizirano v posameznih kartelih in trustih. Meščanski sloj, ki ima danes vso politično moč v državi v rokah, vodi meščansko gospodarsko politiko in noče pritisniti na obstoječe kartele, da bi se ozirali na koristi splošnosti. Lep primer tega je slučaj s kartelom sladkornih tovarnen v naši državi. V tozadevnem članku v 11. številki »Grude« sem navedel pogubno postopanje teh tovarnen s proizvajalci sladkorne pese. Država pa se s to zadevo ni hotela pečati in pritisniti na kartel v korist proizvajalcev sladkorne pese, ker je pač meščanska država, ki zapostavlja v korist meščanov, če le more, koristi kmetov in delavcev.

Agrarni komisar Dr. Fran Spiller-Muys:

Turistika in planšarstvo

Množeči se izletniki in turistični promet po naših planinah daje vedno več povoda za upravičene pritožbe ne samo z lovskega stališča, marveč tudi od kmetjskih planinskih posestnikov in planšarjev; to ustvarja neugodja, ki jih je v obojestranskem interesu treba vsekakor preprečiti. Zato naj vpoštevajo sledeče resne besede vsi, ki se jih tiče.

Kmetski planinski posestniki gotovo nočejo kratiti turistom in izletnikom potrebnega jim razvedrila in oddiha v prosti božji naravi. Ne morejo pa mirno trpeti hudobnih poškodb na svoji lastnini. Vedó sicer, da jih zakrivljajo elementi, ki imajo najmanj pravice, nazivati se turistom, in da pravi turisti sami obsojajo njihova divjanja. Baš zato pa je treba složnega nastopa, da se razvijajoče se zlo v kali zatré in se tako zagotovi turizmu ona vsestranska podpora in naklonjenost, ki jo zasluži zbog svoje vzgojne, zdravstvene in narodnogospodarske važnosti. S tega vidika naj se presojujejo sledeče vrstice.

Turisti hodijo dandanes v celih gručah po planinah. Mesto pa, da bi se držali pot in steza, ti jo uberejo kar vprek, makar po naj-

lepšem travniku ali pašniku. Ne briga jih, da je ta travnik in pašnik tuja last, da povzročajo s svojimi težko okovanimi čevlji na nepokošeni travi občutno škodo posestniku, ki je zanj ta trava vir njegovih dohodkov. Najraje tudi kar sredi te trave posedejo, da se odpočijejo in okrepčajo. Ako prideš po njihovem odhodu na tak prostor, najdeš daleč naokrog vso travo pomandrano in raztresenih vse polno ostan- kov in odpadkov, papirja, kosti, steklenih črepin, konzervnih škatelj i. dr. Živina grize take ostanke in zgodi se pogosto, da požre živinče kako tako ostro stvar in pogine. Ugotovljeni so slučaji, da je pogi- nila živina, ker je bila požrla konzervno škatlo, ostro kost, železno žico za čiščenje pipe i. dr. Ob črepinjah se živina rani na nogah in gobcu.

Če bi že hoteli opravičevati tako obnašanje z njihovo nepouče- nostjo, pa zaslužijo vso obsodbo hudobne poškodbe in kaznive opu- stitve, vsled katerih nastane škoda na planinskih napravah in zgradbah. Letošnjo pomlad so našli posestniki pri svojem prihodu na neko planino mesto 4 hlevov in ene kočice — žalostna pogorišča. Ne- znani posetniki pozimi niso pogasili pri odhodu ognja na ognjišču. In koliko gozdnih požarov so že zanetili proč vrženi ogorki cigaret in cigar!

Neki gozdar mi je zadnjič pravil, da je našel pri svoji koči s cepinom odtrgano ključavnico, v koči pa velik nered. V nevihti so se zatekli h koči; ker je bila zaklenjena, so vlomili vanjo. Končno bi človek to prisilno sredstvo še razumel; kajti na planinah so pač opravičljive v izrednih prilikah izredne mere; najmanj, kar se more zahtevati in pričakovati v takem slučaju pa je, da dotičniki poravnajo škodo in ne puščajo, da trpi škodo ubogi nastavljenec.

Naši planinski kmetje so gostoljubni; nimajo nič proti temu, ako turisti iščejo v njihovih kočah zavetja, vendar se morajo obnašati kot gostje in spoštovati tujo last. Zgodi pa se pogosto, da razmečejo taki nepovabljeni gostje po kočah vse, kar je premakljivega; za pri- hodnje leto pripravljeno gorivo pokurijo, mesto da bi si ga sami na- brali, in če tega ni, pa potrgajo cele deske od stavbe, deščice s streh in kole iz ograj.

Za planine pa ne veljajo samo obči pravni pojmi, marveč morajo turisti vpoštovati tudi posebne odredbe planinskega gospo- darstva in planšarske običaje. Meje in nevarna mesta so na planinah navadno ograjena z ograjami. Teh ograj ne gre rušiti in razdirati, da si dotičnik odpre krajši prehod, marveč je poiskati za prehajanje določeno in prirejeno mesto, do katerega itak vodi prava pot. Kjer so lese, jih je za seboj zapirati, da živina ne uide iz ograjenih pro- storov v škodo ali celo v nesrečo. Živina na paši se ne sme vznemir-

jati; z višjih leg ne smeš prožiti kamenja, ki ogroža in rani nižje se nahajajočo živino in ljudi. Opozorilom planšarskega občaja se je pokoravati in se obnašati napram njemu vljudno in dostojno. Na planinah naj se turisti ravnaajo po sledečih zapovedih:

1. Na planinah si moraš biti svest, da hodiš po zemlji, ki je tuja last;

2. Hodi le po potih in stezah in ne po nepokošenih travnikih in nepopašenih pašnikih;

3. Ne puščaj ležati raznih ostankov po travi, marveč jih pospravi za seboj; posebno zagrebi čepinje in ostre predmete v zemljo ali jih zmeči v nepristopne rupe;

4. V planinskih seliščih (stanovih) in kočah (senikih itd.) se obnašaj kot gost in pazi na red in snago;

5. Ne vlamljaj v kočje in ne delaj škode na planinskih napravah in zgradbah;

6. Ne neti ognja na nepravih mestih ter pogasi pred odhodom ogenj in uduši žerjavico;

7. Pazi na ogorke cigaret in cigar;

8. Ne ruši ograj in zapiraj za seboj lese;

9. Ne proži kamenja z višjih leg na živino in ljudi;

10. Napram planšarskemu občaju se vedi vljudno in dostojno.

Organizacijski vestnik

Prva letošnja seja širšega odbora »Zveze društev kmetskih fantov in deklet« se je vršila v nedeljo, dne 11. decembra pred občnim zborom stranke. Te seja so se udeležili poleg članov ožjega odbora delegati sledečih društev: Želimlje, Dol-Beričevo, Lesce, Medvode, Zabnica in Brezovica.

Na tej seji so funkcionarji poročali o dosedanjem delu. Ugotovilo se je, da se je v novem poslovnem letu precej napravilo na organizaciji centrale v Ljubljani, ker si je pridobila lastne prostore in dala s tem priliko kmetskim fantom, ki študirajo na ljubljanskih srednjih šolah in univerzi, da se organizirajo in pripravljajo za delo v naših društvih po vaseh. Poleg centralne knjižnice, ki smo jo začeli zbirati, se živo dela na organizaciji diletantskih grup, ki bodo prirejemale igre v naših društvih po vaseh. Tudi se je odbor zavzel za »Grude«, da jo vsebinsko izboljša in da jo denarno podpre s pridobivanjem novih naročnikov.

Nesprotno pa se je ugotovilo, da je življenje posameznih društev po vaseh precej zaspano. Kljub pozivom centrale se posamezna društva ne obračajo do centrale za predavatelje in tudi drugače nimamo poročil, da bi posamezna društva prirejela sestanke.

Na seji je sklenjeno pozvati vsa društva, da na skupnih sestankih čitajo važnejše članke iz »Grude« in o njih razpravljajo. Če se v taki razpravi pokaže, da so naši člani o dotičnem vprašanju drugega mišljenja, je treba tako mišljenje sporočiti uredništvu »Grude«, da ga priobči. Vsa društva naj se torej temu pozivu odzovejo in naj na sestankih prerešetao članke, ki so priobčeni v zadnjih številkah »Grude«.

Centrala, ki jo organizira »Zveza« v Ljubljani, ima služiti društvom po vaseh in je na vsak način potrebno, da tudi društva po vaseh nekaj prispevajo za centralo, posebno za knjižnico in v fond za potovanja predavateljev v poedine vasi.

Sklenjeno je, da se bo od 1. januarja 1928 dalje pobralo po Din 2.— od vsakega člana kot prispevek za »Zvezo«. »Zveza« bo smatrala samo tiste za svoje prave člane, ki bodo ta prispevek redno plačevali.

»Zveza jugoslovanske kmetijske mladine« bo imela v dneh 25. in 26. dec. t. l. svoj četrti kongres v Beogradu. Na ta kongres je pozvana tudi naša »Zveza«, in sicer bi morali poslati v Beograd tolikokrat po enega delegata, kolikokrat ima naša »Zveza« po 50 članov.

Na dnevnem redu tega kongresa so zelo važna in zanimiva vprašanja. Prva sekcija bo razpravljala o značaju kmetijske misli, o vseslovanski vzajemnosti in kmetijski omladinski internacionali ter o vprašanih združne države. V drugi sekciji se bo razpravljalo o političnem značaju kmetijske mladine, o spremembi in dopolnitvi pravil, o organiziranju mladine in o delavnem programu »Zvezec« in mladinskih organizacij. Tretja sekcija bo razmotrivala stanje našega poljedelstva in o pospeševanju istega, o agrarni reformi, o poljedelstvu s stališča narodnega gospodarstva ter o zadrugarstvu. Četrta sekcija bo razmotrivala socialni položaj kmeta, njegovo društveno in razredno zavednost ter bo razpravljala o financiranju »Zvezec«. Peta sekcija pa se bo bavila z vprašanjem narodnega zdravja na vasi, o prosvetnem delu na vasi, o kmetijskih šolah in o zvezinem glasilu »Mlado selo«. Vsa ta vprašanja so zelo važna tudi za naše gibanje in o vseh teh vprašanih bi bilo potrebno predavati tudi po naših društvih.

Vendar je pa veliko vprašanje, če se bo naša »Zveza« društev kmetijskih fantov in deklet mogla udeležiti kongresa »Zvezec« jugoslovanske kmetijske mladine v Beogradu, v kateri Zvezi je včlanjena tudi naša »Zveza«, ker se ta kongres vrši ravno v božičnih dneh. Niti misliti pa ni, da bi mi mogli poslati v Beograd na vsakih 50 članov po enega delegata, ker zato ni na razpolago materijelnih sredstev. Iz samega poziva na kongres pa lahko ugotovimo, da smo kot člani »Zvezec« jugoslovanske kmetijske mladine dolžni svoja društva natančno organizirati, da moramo redno pobirati članarino ter vsak čes vedeti, kdo je pravi član naših društev in koliko nas je. Razen tega je potrebno, da je med našim članstvom čimveč ljudi, ki se z gibanjem kmetijske mladine bavijo, njen program študirajo in o njem razmišljajo, kajti le take ljudi bi mogli z uspehom poslati na kongres v Beograd. Dokler nimamo discipliniranega članstva in čimveč sposobnih voditeljev, se pač ne bomo mogli z uspehom pojavljati na sličnih kongresih, kot je sklican za letošnji Božič v Beogradu, saj so na ta kongres pozvani razen delegatov poedinih organizacij in razen članov odbora tudi narodni in oblastni poslanci »Saveza zemljoradnika« in vsi funkcionarji tega Saveza ter oblastnih veča. Razen tega pa tudi predstavniki kmetijskega gibanja Bolgarske, Čehoslovaške in Poljske.

Knjige »Kmetijske Matice« so se razposlale gg. poverjenikom, pri katerih jih dobe naročniki. Obenem naj plačajo gg. poverjenikom naročnino za prihodnji letnik »Kmetijske Matice« in s tem prihranijo delo sebi in poverjenikom! Kmetje, na delo za naš kmetijski tisk!

Glasilo Zvezec društev kmetijskih fantov in deklet v Ljubljani. — Izdaja Kmetijska tiskovna zadruga v Ljubljani, odgovoren Stanko Tomišč. — Tiska Makso Hrovatin v Ljubljani.

Telefon št. 2016.

Ustanovljena l. 1889.

Poštni ček 10533

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

(Gradska štedionica)

Stanje
naloženega denarja
nad 250 milijonov
dinarjev.

Ljubljana

Stanje
naloženega denarja
nad 1000 milijonov
kron.

Prešernova ulica

sprejema vloge na hranilne knjižice
kakor tudi na tekoči račun, in sicer
proti najugodnejšemu obrestovanju.
Hranilnica plačuje zlasti za vloge
proti dogovorjeni odpovedi v teko-
čem računu najvišje mogoče obresti.

Jamstvo za vse vloge in obresti,
tudi tekočega računa, je večje
kot kjerkoli drugod, ker jamči
zanje poleg lastnega hranilnič-
nega premoženja mesto Ljub-
ljana z vsem premoženjem ter
davčno močjo. Vprav radi tega
nalagajo pri njej sodišča denar
nedoletnih, župnijski uradi cer-
kveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje
prihranke največ v naši hranilnici,
ker je denar tu popolnoma varen.
Dovoljuje posojila na posestva in menice po nizkih obrestih.

KMETSKE HRANILNI IN POSOJILNI DOM

reg. zadruga z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. 1, pritličje

VLOGE na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju - Posojilo na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev - Krediti v tekočem računu Ček. promet - Nakazila - Inkaso - Eskont menic

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop. in od 3. do pol 5. popoldne

Račun poštne hranilnice št. 14.257 - Brzjavljavi: »Kmetiskidom«

Podružnica v **KAMNIKU** Glavni trg

E K O N O M

OSREDNJA GOSPODARSKA ZADRUGA V LJUBLJANI

Najnižje cene ter velika zaloga deželnih pridelkov, krmil, špecerijskega blaga kakor: sladkor v sipi in v kockah, petrolej, kava, olje, riž ter razne vrste mila za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete. — Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke in najboljšega splitskega Portland cementa
„SALONA“ (TOUR)

KOLODVORSKA ULICA 7